

F a h r i N i Ő l i



7 Eylül 1919'da Yunan işgali altındaki İzmir'de Musevi Mahallesi'ndeki (Mezarlıkbaşı) evimizde babamın üçüncü evliliğinin ilk çocuğu olarak dünyaya geldim. Şehit Fethibey İlkokulu'nu 1932 yılında bitirince, beni yatılı olarak Buca Ortaokulu'na yazdırdılar. 1935'e kadar süren bu yatılı ortaokul günlerim karakterimin ve değer yargılarımın oluştuğu yıllardır. Bu yıllar kitaplar okuduğum ve okuduklarımdan etkisinde kalarak ukalalık yaptığım ve büyüklerim tarafından çokça azarlandığım dönemdi. 1935-39 Atatürk Lisesi'nde geçen dönem ise; değer yargılarını pekiştirip hayatta neyin daha değerli olduğu kararını verdiğim ve yaşam felsefemi oluşturduğum dönemdir. 1939'da İzmir Atatürk Lisesi'ni iyi derece ile bitirip İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Bölümü'ne yazıldım. 5 yıl süren tahsil hayatım çok güzel geçti. Babam ayda 35 lira yolluyordu. Bu parayla tüm ihtiyaçlarımı karşılayamadığım için bütçemi rahatlatmak için çeşitli işlerde tahsilim süresince çalıştım, çok kazandım, çok harcadım. Hayatı erken tanıma, gerçeklerle erken buluşma olanağı oldu. Babama, bana az para yollayarak hayatı erken tanıma fırsatı verdiği için daima şükran duymuşumdur. İstanbul'da gazetelere roman (tefrika) başlıkları, resimleri yapmak, afiş boyacılığı yapmaktan tutunda bina yıkıp enkaz satmaya kadar her işi yaptım. Geniş bir muhitim oldu. Çevremden çok destek ve yardım gördüm. İstanbul'daki yüksek tahsil yıllarım yıldırım hızıyla geçip diplomamı alınca, serbest hayata atılma kararıyla İzmir'e döndüm. Babam, tüccar olmamı, kendi işini devam ettirmemi istiyordu. Halbuki benim içimde mimarlık yapmak isteği vardı. Babamla anlaşamayıp, İzmir'i terk ettim ve ilk büromu Bursa Fidan Han'da 6 m²'lik bir mekanda açtım. "Nişli Mimarlık Bürosu" olarak açılan bu büro, 1982 yılına kadar 38 yıl aralıksız olarak çalışmıştır. 1960 yılından sonra Kemal Soydan ve Özdemir Arnas'ın katılmalarıyla "Nişli İnşaat Sanayi ve Ticaret A.Ş."ni kurdum. 1992 yılına kadar 32 yılda taahhüt ve yap-sat işleriyle uğraştım. 1949 yılında evlendim. 1950 yılında kızım doğdu.

Hikmet Gökmen- Bursa'da başlayan meslek yaşamınızı anlatır mısınız?

Fahri Nişli- Yaşamım boyunca hep serbest çalıştım. Askerliğim dışında hiç memuriyetim olmadı. İlk mezun olduğum zaman, 1943-44 yıllarında, babam tüccardı, ticaretten gelmişti. Bana, bir dükkan açıp, toptan bakkaliye satmak üzere bir mekan hazırlamıştı. Bu durumda, İzmir'i terk edip Bursa'ya gittim. Çünkü, İzmir'de tüccar olmak mecburiyetinde kalacaktım. Ailemle ters düşüyordum. İlk büromu Bursa'da Fidan Han'da açtım. Bursa'da çok yakın bir arkadaşım vardı, babası ölmüştü. Fidan Han'da onun küçükük yonca tohumu sattığı bir dükkanı vardı. O dükkanı mimari büro şekline getirdim. Badana masraflı olmasın diye duvarları projelerle kapladım, masamı düzenledim. Orada hep müşteri gelmesini bekledim; ama Bursa'da bana hiç bir müşteri gelmedi. Her taş yerinde ağırdır. Kalfaları kapı doluştım; size proje çizeyim ve 99 liraya çizeyim. 100 desem üç rakamlı olacaktı. 99 liraya da bana proje çizdiren olmadı. Yaşamımı sürdürmek için imar



Fahri Nişli

müdürlü olan sınıf arkadaşım bana memuriyet teklif ediyordu. Ben direndim. Belediye den parça parça taahhüt işleri almaya başladım. İlk aldığım taahhüt işi, belediyeye ail gazinoların kırılan camlarını takmaktı. İnanın, camları camcıya bir gün evvelden kestirirdim. Bir topan bıçağım vardı. Macunumu alır, güneş doğmadan gazinoya girdim, camları kendim takardım. Sonra da memurlar ayaklanınca, onlara gözükmemek için 8 - 8.30'da hemen bürome döner, beyaz gömleğimi giyer, müşteri beklemeye devam ederdim. Ama Bursa'da hiçbir proje kısmet olmadı bana; yani, hiç kimse gelip iş vermedi. Geçimimi sürdürmek için, sokak kanalizasyonlarının ihalelerine girdim. Kısa sürede çok tatlı paralar kazandım. O güne kadar, bu kanalizasyon işi, bir takım ağaların elinde taksim olmuş; %55 kırarak işi aldım ve para kazandım. Sonra, bu işimi genişlettim. Öteki rakipler çekilince, bütün ara sokakların kanalları bana kaldı. Kısa bir süre sonra, belediyenin altında bir yer kiralayıp, büz imalathanesi yaptım. Çünkü, büyük parayı buna harcıyordum. İmalathaneyi yaptıktan sonra, bu iş bana bir mimarın kazancının 2-3 katını getirir duruma girdi. Fakat, benim gözüm mimarlıktaydı. İstiyordum ki, birşey çizeyim, bir eser vereyim. O büz teşkilatım olduğu gibi belediyeye devrettim. Belediye meclisine, bu büzleri kendiniz yapın, %25 parayla bunları yaparsınız. İhaleye çıkarmayın. Alın bu alölyeyi, belediyeninde altında. Personelinizi de alın dedim. İki kişi çalışıyordu. Onlarda ikna oldu. Bu yükü sırtımdan attım.

H.G.- Bursa'dan sonra herhalde doğruca İzmir'e geldiniz...

F.N.- İzmir'de İzmirspor sahası vardı. Şimdi İzmirspor binasının olduğu yer. Talebe çayını derdik. Sene 1945. Onun üzerinde bir futbol sahası, bir de kapalı jimnastik salonu vardı. İlk iş olarak o jimnastik salonu'nun fenni mesullüğünü aldım. İnşaatı Beden Terbiyesi yapıyordu. Müteahhit namına o binayı bildirdim. O zaman, İzmir'in o bölgesi o kadar ıssızdı ki, ben o bölgeden evime gidebilmek için (Mithatpaşa Caddesi Köprü Durağı) silah taşımak zorunda kalırdım. Hatay çok bakirdi. Bostan tarlalarının arasından geçer gelirdim. Bu işten sonra, İzmir'de tanınmama sebep olan İzmir Ticaret Odası Binası (İzmir Palas'ın karşısındakini) yaptım. Sene 1946-47. İzmir'in ticaret erbabi ile tanışmama sebep oldu bu bina. Sık sık meclise gidiyordum; binanın uygulamaları hakkında konuşuyordum. Oradaki tüccarlar, ufak tefek işleri için hep bana, "Gel Fahri şuraya bakiver" diyorlardı. Severek gidip bakıyordum. Yavaş yavaş bana ısındılar ve işleri gelmeye başladı. Birdenbire çok iş gelmeye başladı. Sabahlara kadar oturup çizim yapıyordum. Çok sevdiğim bir projeyi masaya koydum mu, ötesi sabah bitmiş olarak çıkartırdım. Çok seri çalışırdım. Belki çok fazla inceleyip sık dokumazdım, ama; çok veltör bir yapım vardı. Sonra yanıma yardımcıları

almaya başladım. Bu yardımcılarımla hep eşit koşullarda çalıştık. Büromda kim benimle ortaklık etmişse, ben ona nazaran imtiyazlı bir konumda değildim. İzmir'in bugün tanınmış isimleri, tanınmış büroları, Faruk San'lar, Hikmet Baraz'lar, Mehmet Ali Akuzun'lar, Güngör Kaltancı'lar, uzun yıllar benim büromda çalışmış isimlerdir. Ve sonra, benden çok daha ileri konumlara geçtiler. Ticaret Odası'nın sağladığı avantajlardan yararlanırken, bir de Alsancak Camisi'nin işi geldi. O zamanlar askerliğimi yapıyordum. İzmir'de Hava Alay'ında. Hoca-zade Ahmet Bey İzmir'de bir cami yaptırmak istediğini, Alsancak'ta hiç cami olmadığını söyledi. Dedim ki "Komutandan izin alabilirsek..." Komutanda Faruk San'ın eniştesi Hafız İhsan Paşa'ydı. Paşa severek izin verdi. İlk etüdülere gamızonda başladık. Caminin projesinde ve inşaat detaylarında Manisa'nın Muradiye Camisi, Edirnekapi'deki Mihrişah Sultan Camisi ve Şişli'de yapımı süren (1947'de) Şişli Camisi çok etkili olmuştur.

H.G.- Bu caminin inşaatı nasıl gelişti?

F.N.- Bu cami, Mimar Sinan'ı kopyalayan bir çalışmadır. Hiçbir zaman benim eserim diyemiyorum, benden önce yapılmış şeyleri kopya ederek yaptığım bir eser. Çünkü, ben modern şeyler yapmak istiyordum. Ama, bu çevre, bunu yaptıracak kafalar, modern bir şeyin inşaatına bugün dahi izin vermiyorlar Türkiye'de. Bakın 47-97, 50 yıl sonra bugün, dahi, modern bir cami yapmak Türkiye'de çok zor. Halbuki bir havra projesini modern çizebiliyorsunuz. Çeşitli havra ve sinagog etüdüleri yaptım. Onlar modernliğe açık. Ama müslüman mabetlerinde hala kubbeli mimarinin devamı isteniyor. Öyle ki bir köye gidiyorsunuz; fukara adamlar 3-5 kuruş toplamışlar " çatılı cami yapayım diyorsunuz. "Hayır" diyorlar. Kubbeli olacak; şerefeli minareleri olacak". Eskiye bağlı kalıyorlar, yeniliği kabul etmiyorlar. Caminin inşaat ruhsatı 1947'de İzmir Belediye'den alındı. 1950 yılında inşaat tamamen bitip, ibadete açıldı. Uygulama, fenni sorumlu, şantiye şefi, emaneten yaptıran Fahri Nişli. 1949 yılı ra-yiçleriyle maliyeti 740.000 TL'dir. Arsalanın o civarda m2 si 5 TL'ydü. 1948'de caminin arkasındaki arsa kooperatiften bu bedelle alındı. Cami inşaatı için hiçbir kişi ve kuruluşun yardım kabul edilmedi. Camiye hediye olarak gönderilen eşyalar sahiplerine lade edildi... Minaresi çok orijinal bir döner demir kalıpla dış kaplama kalıp yerine yerde dökülen suni kesme taşlarla (3 tip) yapılmıştır. Günde 50cm yükselerek inşa edilmiştir. Önce dış kaplama yükseliyor; sonra betonarme olan iç dolgu yapılıyordu. Kalıplarda alttan sökülüp, üstten ekleniyordu... Temeller kazılırken yılan balıkları çıkıyordu. İçlerinde yarım kilo bir kilo olanları vardı. İşçiler onları yakalayıp yerlerdi. O yıllarda Rumlardan kalma tonoz 1x1m ebatlı ana kanallar hala çalışıyordu. Bu kanallar denize kadar giderdi. Alsancak'ta yapılan tüm binalar kanalizasyonlarını hep bu kanallara bağlarlardı. Camiye yakın yüksek bina yapılmaması için, caminin arkasındaki arsa kooperatiften satın alınmış; kuzey kısmındaki arsaya da 3 katlı, hoca evi olarak ve camiye gelir sağlayacak 10 m gabaride bir bina yapılmıştı. Cami avlusu kütüphane, okuma odası, gashane, tuvaletler ve abdest alma yerleri ile bir de müezzin evi sınırlandırmıştı. Caminin kubbesi bakır kaplıdır. Çabuk okside olması için sirke sürülmüştür. İnşaat yığılmadık. Köşeleri betonarme kolonlar ve 2 metrede bir zelzele hatılarıyla takviye edilmiştir. Kubbe betonarme olarak inşa edilmiştir. Kubbe aleminin altındaki betonun içine bir kavanoza konan zamanın madeni paraları ile caminin komple bir projesi gömülmüştür. Cami içindeki halılar İsparta'da özel desen verilerek dokutulmuştur. Cami içindeki bombeli çiniler Kütahya'da iskarta olarak ayrılmış çinilerdir. Bunlar çok ucuza alınmış döşendikten sonra çok beğenilmişlerdir. Fakat tekrar bombeli çini imalatı mümkün olmamıştır. Ortadaki kristal avize İstanbul Kapalı Çarşı'dan 5000 TL bedelle alınmıştır. Cami içindeki bütün yazılar Hattat Hacı Halim



Alsancak Camii

Efendi'nin kalıplarıyla yazdırılmış ve altın varak kaplanmıştır. Minare ve kubbe a-lemeleri de altın varak kaplıdır. Minarede o devirde en güçlü pratoner kullanılmıştır. Proje bedeli olarak, bana 20 altın hediye etmişlerdir. Ben, mimar olarak Alsancak Camisi'ni yaptığım zaman safların düzgün olması ve yüz koyacağınız yere ayakla basılmaması için 30 cm genişliğinde keten örtüler yaptırım. İnsanlar pis ayakları ile basamıyorlardı, onun üstüne. Pis ayak diyorum, çünkü adam abdest alıyor, ayağını yıkıyor, sözde yıkıyor, sonra kirli çorabını giyiyor, camiye öyle giriyor. Hiç olmazsa bu kirli ayaklarla bu beyaz örtülere basmazlar diye yaptırım. Hakikaten bir iki namazda kimse o örtülere basmadı. Herkes çok memnun. Ama 3-5 gün sonra yobazlar başladı, cami pis tutmaz, bu nereden çıktı, eski köye yeni adet. Toplattılar onu. Daha ileri gidenler oldu. Tüm halıların desenlerini kendim vererek İsparta'da yaptırım. Yobazın biri namaz kılarken, halının üstünde istavroza benzer birşeyler görmüş. Mimar buraya istavroz çizdi. Bunların üzerinde namaz caiz değil diye bir laf çıkmış. O zamanın Diyanet İşleri Başkanı Hamdi Akseki (Allah Rahmet Eylesin) İzmir'e gelmişti. İstavrozla ilgili sıkıntımdan bahsettim. Kendisi geldi, camide namaz kıldı. Öylelikle halıları kurtardık. Yoksa gidiyordu bizim halılar gürlütlüye... Bu cami bana geniş bir dindar kesimi getirdi. Kim nerede bir cami yapılırsa benden bir proje istemeye başladı. Çorba da benim de tuzum olsun diye, projeleri ücretsiz olarak verdim. Pek çok yerde cami projem oldu, ama hepsini proje olarak veriyordum, yerine gidip bakamıyordum. Kendileri uyguluyorlardı. Yalnız, Alsancak Camisi'nin bir eşini Hocazade'nin vasiyeti üzerine Hanım'ın adına (Hamdiye Hanım) Urla'da yaptım. Fakat, malzeme yönünden Alsancak çok zengindir.

H.G.- Sonraki meslek yaşamınız nasıl devam etti? Neler yaptınız?

F.N.- Cami yaptığım sürece hayalimi kazanmak için birçok bina yaptım. Alsancak'ın meşhur Talatpaşa Bulvarı'nda peşpeşe pek çok binam vardır. En baştan başlar, bulvarın sonuna kadar belki 20 tane yapım vardır. Gül Sokağı'nda vardır. Mithalpaşa Caddesi'nde 8-10 tane binam vardır. Çok velüt çalıştık. Her yerde birşey yaptık. Para kazanmak için, yani kat karşılığı veya arsa satın alarak yaptığım şeyler için bir eser demeğe dilim varmıyor. Bunlar, ticari amaçlı, müşterinin ihtiyaçlarına cevap veren sanat yönü hiçbir zaman birinci planda olmayan yapılar. Müşterilere çizdiğim çok değerli projeler vardır. Mesela, Buca'da kolonlar üzerinde bir ev projesi çizmiştim.

Çok güzel bir projeydi. Onunla iftihar ediyorum. Rampalarla çıkılan, direkler üzerinde bir evdi.

H.G.- Duruyor mu o ev hala?

F.N.- O yapı duruyordur, ama gidip bulmak lazım. Çünkü Eduard Filippucci ölmüş, hanımı ölmüş. Buca da bundan 40 sene evvel ki Buca değil, sokaklar çok değişmiş. O bina mutlaka duruyordur da yerini nasıl bulabiliriz. Karşıyaka çarlığında çok emek verdiğim bir villam vardır. Şakir bey diye bir ahbab; uzun seneler sonra, bir oğlan çocuğu olunca, hiç parayı esirgmeden bu villayı yapıyor. Bu villada çok özene bezene çalıştık. Diğer yapıların hepsinde iyi kötü birşeyler vardır. Motifler vardır. Birçok bina da cephede seramikler kullandım. Yer kayıpları için mal sahiplerini ikna edip, biraz fedakarlık ettirip seramikleri yaptırım. Birçok binada vitraylar yaptım. Her binada bir espri, bir sanat çalıştım, ama tamamen bir sanat yapıtı diyemiyorsunuz. Çok özenerek bir tiyatro hazırlamıştım. İçimde bir derditi. Hiç tiyatro yapmamıştım, hiç tiyatro projem olmamıştı. Elime bir fırsat geçti. Hatay'da 2000m² lik bir arsa üzerinde, özene bezene 450-500 kişilik; ama fuayeleriyle, çiçekçi dükkanı, kitapçı dükkanı, sanatseverler kulübüyle bütün teferruatıyla bir tiyatro binası çizdik. Binayı bitirdik, fakat dekore etmesi çok pahalı. Gittim, şehir tiyatroları o zaman Konak'ta; maalesef hiç tiyatroya yakışmayan bir sahnede oynuyorlar. Dedim ki: "Size, burayı tahsis edelim. Sembolik bir para verin. Gelin burada oyunlar oynayın." İncelediler. "Koltuklarını koyun, perdelerini, dekorlarını bitirin, haftada bir defa gelip temsil verelim" dediler. Canım, ben devlet değilim. Dekorlar binanın maliyeti kadar daha bir maliyet istiyor. Dekorların anında değişebilmesi için çok yüksek sahne üstü yapmıştım. Bu olmaz dedim. Siz dekore edin, kurtulun o binadan. Başla müdürleri olmak üzere, hiç kimse yerleştiği yerden ayrılmak istemiyordu. Kenterler'e gittim. Size gelin ücretsiz tiyatro binası vereyim; İzmir'de temsiller verin. Yıldız Hanım dedi ki: "Biz İzmir'e ancak turneyle geliriz. Bizim orada maksimum kalış süremiz bir-iki aydır. Bunun dışında seyircimiz olmaz bizim İzmir'de". Velhasıl büyük ümitlerle, büyük özen göstererek yaptığımız ve benim ölçülerime göre bir sanat eseri sayabildiğim o binayı inhisarlara kiraya vermek zorunda kaldık. Sigara, şarap, rakı deposu oldu, tiyatro binası. Satılık onu birisine. Akustik hesaplara göre zeminler meyilli yapılmıştı. Satın alan kişi bu düşemeleri, balkonları yıktı. Orasını düğün salonu yaptı. Şimdi kapısından geçerken utaniyorum. Güzel bir proje idi. Türkiye gerçekleri... Mimarlar, arca toplumu yansıtabiliyorlar. Eğer içinde yaşadığınız toplum kötü ise, kötü demeyeyim de bozuka, sizin eseriniz de bozuk oluyor, kötü oluyor. Siz toplumun bir yansıması olarak akse diyorsunuz.

H.G.- Proje yarışması, konkur deneyimleriniz var mı?

F.N.- Konkurlara gençliğimde girdim. Fakat, birincilik aldığım hiçbir konkur olmadı. İzmir Belediye Sarayı projesi bizim büromuzda hazırlandı. Fakat, ben imzama koymadım. Emeğim yok diye. Çalışanların hepsi Nişli Mimarlık Bürosu'nun üyeleriydi.

H.G.- Mesleğinizin dışındaki uğraşlarınız ya da hobileriniz...

F.N.- Emek verdiğim ikinci bir konu var. Deniz... 55 yıl süren bir yaşamım oldu denizde 1935'de başlayan bu 55 yıl hiç durmadan devam etti. Mimarlık da aralıksız sürdü. İlk Yalıkıuşu diye bir tekne yaptım, 1936'da Kendi imalatım, bezden bir kayak. Bu bezden kayıkla, İzmir'in sert imbatında çok batıp çıkıyordum, denizde. Aile evladı elden kaybedeceğiz diye bana bir küçük yelkenli kayak aldılar, 4,5 m boyunda, Tosbağ isminde, hakikaten tosbağ gibi. Aşağı yukarı iki yıl o kayıkla yelkeni, denizi tanıdım. Sonra Leyla diye bir tekne oldu. 1940-50 yılları arasında on sene yarışçılık, serbest yat yarışları dönemim oldu.

H.G.- Leyla'nın özel bir anlamı var mı?

F.N.- Hala, hanımda özel mi, değil mi diye merak içinde. Ben tekneyi satın aldığım zaman üzerinde Leyla ismi vardı. Değiştirmedim. Malta'ya göç eden bir Rumi'dan almıştım o tekneyi. Leyla'yla benim, beş sene İzmir Yelken birinciliğim vardır. Sonra Zambak dönemim başladı. Tekne, biraz daha büyüdü. İçinde yatıp kalkılabilen 10m civarında yelkenli, direkli bir tekneydi. 13 yılda Zambak'la dolaştım. Ondan sonra Sev dönemim başladı. Bu Sevi başında durarak inşa ettirdim ve 33 yıl kullandım. 62'den 95'e kadar kullandım. Cebelitank'a kadar gittim. Akdeniz'i hem Afrika kıyılarından, hem de Avrupa kıyılarından dolaştım. Çok uzun seyahatlerim oldu. Geçen sene hanım istifasını verdi, gelemiyordum diye. Denizde, hep ailemle beraber dolaştım. Son senelerde 4-5 ay denizdeydim. Karaya hiç çıkmıyordum. Evim deniz oluyordu. Ahbablarını orada ağırıyor, orada rahat ediyordum. Geçen sene bu işi noktalandık. Bir de kayak merakım var. Kayağa devam ediyorum. Eskiden yine eşimle beraber kayardık,

son yıllarda kayak da yapmıyor artık. Esasında çok tedbirli bir insan, ben de atak yapıda bir insanım. O beni frenliyor. Hayalim boyunca, eşim fren unsurum olmuştur. Beni serbest bırakırsanız, çok atak şeyler yaparım. O, daima beni dengeliyor. Şimdi kayaktan vazgeçirmeğe çalışıyor. Ama, bu sene yine de kaydım. Seyahat etmeyi çok severim. Aşağı yukarı merak ettiğim her yere gittim. Çöller, güneşin balmadığı u- tuklara, gezmediğim görmediğim yer hemen hemen yok gibi. Arabamla seyahat etmeyi çok severim. Ailecek çıktığımız bu seyahatlerimizi 1.5-2 ay sürer. Bürom olduğu sürece her yıl Aralık ayında seyahata çıkardım. Şubat başında dönerdim. Mutlaka kış aylarının ikisini dışarıda geçirirdim.

H.G.- Doğa büyüme İzmir’li olduğunuza göre, eski İzmir’le şu anki İzmir’i karşılaştırdığınızda, bir mimar olarak yapılaşmış çevredeki bu değişim hakkında neler düşünüyorsunuz?

F.N.- Yürekler acısı birşey. Mithatpaşa’ya ben 1935’te geldim. O yıllar da pırl pırl bir deniz vardı. Bu kıyıda, birbirlerinden 15-20m uzaklıkta tek tek villalar vardı; hepsinin özel deniz banyoları vardı. Masımavi bir deniz. Ne kadar bol balık olurdu burada. Bir saat deniz kenarında oyalanınca 35’liğin yanında akşamki nafaka çıkardı. Deniz kenarında piknik yapardık. Hiçbir evin kanalı denize akmazdı. 40’lı yıllardan sonra belediyeler bazı faaliyetlere girdiler. İlk köprü kanalı denize akmaya başladı. Kanalin aktığı yer kahverengi olurdu. Oralarda denize girilmemeye başlandı. 50’li yıllardan sonra, İzmir her yerinden delinmeğe başladı. Bu yıllarda İzmir’in nüfusu 150 bin kadardı. 150 bin kişi bu arazide yayılıp kayboluyordu, ama siz bunu 3 milyona çıkardığınız zaman, işte şimdiki durumla karşı karşıya kalırsınız. Hiç bir teknik, hiç bir teknolojik yardım yapmazsanız, doğa bu kadar insanın pisliğini temizleyemez.

H.G.- Mimarlık adına İzmir’e yapılanlar...

F.N.- İzmir, mimarlıktan, mimari eserden yana hem İstanbul’dan hem de Ankara’dan daha şanslı bir kent. Çünkü, İzmir’de mimarlar inşaat yönetimlerini Ankara’dan da İstanbul’dan da önce ele aldılar. İstanbul’da son zamanlara kadar hatta şu anda bile kalfaların hakimiyeti, kalfaların üstünlüğü, inşaatta söz sahibi olması, mimardan daha öne geçer. Kongreler, toplantılar vesilesiyle konuşurduk; meslektaşlarımız İzmir’i çok şanslı bulurlardı. O günlerde, burada yapılan apartmanları çok daha kaliteli bulurlardı. Biz, bu iki kentimizin mimarlık bakımından önünde giderdik. Bu hala devam ediyor mu, etmiyor mu bilemiyorum. İzmir’de ilk büromü açtığım zaman, 10-12 mimari büro vardı. Bu bürolar yaptıkları binalarla kısa zamanda kendilerini kabul ettirdiler. Halkın çok büyük teveccühüne mazhar olduk. O yüzden, o devrin mimarları, bizler, çok çabuk işe, çok çabuk imkanlara ulaştık. Bizim ilerlememiz şimdiki nesil kadar zor olmadı. Açık bir ortam vardı.

H.G.- Çok çabuk bu olanaklara ve işlere sahip olmanız, mimar azlığın- dan mı yoksa yapı gereksinmesinin artmasından mı kaynaklanıyordu.

F.N.- Mimar sayısı azdı ve yapılacak iş sayısı çok fazla idi. İzmir, Yunanlılar tarafından yanıp yıkılıp bırakılmış ve tüm bu alanlar çabuk imar edilmesi gereken bölge- lerdi. Alsancak bölgesi tamamen yeniden inşa edildi. O günlerde, Behçet Uz’un Alsancak’ta yol açma karşılığı arsa verdiğini bilirim. Belediye yol açacak, fakat mü- teahhide verecek parası yok. Rumların terk ettiği büyük alandan m²’si 1 liraya arsa verdi. Mesela, Niyazi Ersoy, m²’si 1 liradan aralardan arsa aldı. Düşünebiliyor mu- sunuz, bugün orada bir arsanın 1 m²’si ne kadar... Astroномik tabii. Biz mimar o- larak, taahhüt sahasında mal sahiplerinden itifat görüyorduk. Benim ilk kal karşılığı taahhütlerim %20’lerle başlar. Arsa sınırlarının üzerine yapacağım binanın anca %20’sini verebilirdim. İzmir’de, Türkiye’nin her yerinde imar durumlarıyla oynandı. Çok büyük hatalar işlendi. İmar durumlarıyla oynanması kadar bir ülkeye fenalık ya- pılan ikinci bir faktör olamaz. Benim yaşamımdan size örnek vereyim. Vasif Çınar Bulvarı’nda İzmir’in varlıklı bir ailesinin iki kızı için bir bina yaptım. İsmi de Kardeş Apartmanı koyduk. Üç katlı kagir bina. Bina bitti, kullanıldı, kiraya verildi. 10 sene geçti. İmar durumu değişti, 5 kat oldu. Şimdi düşünün 3 katlı kagir bina yapıyorsunuz 5 katlı yapamazsınız. O binayı yıktık; 5 katlı betonarme bina yaptık. 5 katlı binayı ya- parken de ileride gene bu adamlar, fikir değiştirdi de 8 kata çıkarır diye düşünemi- yorsunuz. Binayı ikinci defa inşa ettik. Bina, 5 katlı olarak da bir 10 sene görev yaptı. İmar durumu 8 kata çıkarıldı. Bina, bir daha yıkıldı ve 8 kat yapıldı. Yine Kardeş A- partmanı. Fukara bir memleket milli servetini böyle çarçur ederse, o doğrultabilir mi belini. Benim elimde bir güç olsa, belediye meclislerinin imar planlarıyla oynama yetkisini kökünden kaldırırdım. En kötü bir imar planı, uzun yıllar değişmeden uygu- tanırsa, yine de değişenlerden yüz defa daha iyi bir imar planıdır. Bu değişiklik çok pahalıya mal oluyor. Seyahat ettiğim birçok yerde, birçok zengin ülkede, bu tür ge-

leşmelerin ayrı bölgelerde, şehrin varoşlarında, şehrin gelişme alanlarında yapıldığını gördüm. Paris’e, Londra’ya, Roma’ya gidin; şehir içinde yıkarak imara Türkiye’den başka hiçbir ülkede rastlayamazsınız. Biz ülkemizi yıkarak imar ediyoruz. Mevcut değerleri yok ederek imar ediyoruz. Bu çok yanlış bir politika. Ama oy avcısı adamlar bütün planları dejener ediyorlar. İzmir Sahil Yolu ile ilgili yarışmaya ben de katıldım. Dereceye giremedim. Fakat, tüm katılan projelerde müşterek olarak, Konak’tan Gü- zelyalı’ya kadar yedi-sekiz yerde 25-30m genişliğinde halk yeşili dediğimiz parklar vardı. Allah kahretsin bu politikacıları, burada halk yeşiline gerek yoktur, biraz ileride vardır gibi sudan sebeplerle hepsini meclis kararıyla kapattılar. Bir kale duvarı gibi kıyı şeridi oluşturdular. Halbuki, projeler böyle değildi, kazanan projede böyle de- ğildi. Ama meclisle böyle bir yetki oldu mu!.. Şimdi de bazı belediyeler sif kararlarına karşı çıkıyorlar. Halbuki, o kadar isabetli bir karar ki o. Yazık!.. Ben sahilleri çok iyi bilirim. Senelerce teknemle dolaşım. Bodrum’u, Marmaris’i, İnanın, bakarken yüre- ğim kalkıyor. Dağların lepelerine kadar beton yığıldılar. Bunun ne alt yapısını yapabilir bu devlet, ne bunların gereksinimlerine cevap verebilir; ne de bunlar insanlar tara- fından kullanılabilir. Dağın tepesinde adam bir sayfiye evi alıyor, iki sene oturduğu zaman akli başına geliyor, orada oturulmayacağını anlıyor. Ama, işte hep bunlar, yerel yönetimlerin imara burnunu sokması, her yer imara açmaları sonucunda oluyor. Ülkemizde, bugün ne güzel yasalar var. Diyorlar ki; ziraat alanları imara açılmaz. Hani, hangisi uygulanıyor bunu. Bursa Ovası’nın halini gidin görün. Herkes kolay ve rahat olan yere yatırım yapmak istiyor. Taban arazisine, ziraat arazisine yapısını yap- mak için çareler arıyor. Bunun çareleri de çok güç değil. Üç-beş kuruş veriyorsun, bu çorak arazidir; ziraat yapılmaz diye rapor veriyorlar. Maskara gibi bu raporlarla, her- kes gidiyor, en mümbit toprakların üzerine binalar yapıyor. Bunlar, insanın yüreğini kaidiriyor, içini acıtıyor, ama önleyemiyorsunuz. İkel ülkelerde galiba böyle şeyler geçerli. Bizim ülkemizde çok medeni denemeyecek bir ülke. Bütün yasalar var ama, hiç bir yasa işlemiyor. Ben bu konularda heyecanlıyım. Yaşıma rağmen çok sınırla- nıyorum, çok kızıyorum doğayı bozanlara. Düşünün şimdi, kalkıyor Çeşme Belediye Başkanı, Çeşme’nin betonlaşması için elindeki bütün imkanları seferber ediyor. Bi- rak, iki sene inşaat yapılmaz, ama iki sene bazı insanların çıkarları bozuluyor. İnşaat yapılmadığı anda çıkarları bozulan kimseler, büyük tepkiler gösteriyorlar. Valan, millet, sakarya nutukları palavra, hepsi bir çıkar hesabına dayanıyor.

H.G.- Meslek hayatına 40’lı yıllarda başladınız. Genellikle konut ağır- lıklı mı çalıştınız?

F.N.- Ben, sanat eseri olarak bir tiyatro projesi çizebildim. O kadar kısmet oldu. Kendi elimdeki imkanlarla o projeyi gerçekleştirdim. Ve sonu hüsrana oldu. Bir şahıs bir tiyatroyu hiç bir zaman canlandıramıyor, ancak devlet elindeki olanaklarla bir o- peraya, bir baleye sahip çıkarsa, desteklersen, o canlanıyor. Devlet de böyle şeylere sahip çıkma hevesinde değil... Projelerim genellikle konut ağırlıklı oldu. Apartman ve tek ev. Birçok da sanayi binası yaptım. Pek çok fabrika binam var. Bunların bir kısmı İzmir’de, Denizli, Adana, Hatay’a kadar birçok kentle projem oldu. Uzak yerlerde projeci olarak çalıştım.

H.G.- Okul yıllarınızın mesleki yaşama ne gibi katkıları oldu, Öğrencilik yıllarınıza yönelik söylemek istedikleriniz var mı?

F.N.- Ben Sedad Hakkı Eldem’den çok etkilendim. Asım Mutlu’dan da etkilendim. Şehirçilik hocam Ölsner’di. Allah rahmet eylesin. Onu çok severdim. Birçok yeri o- nunla beraber gezdik. İzmir’e geldiği zaman, 50 yıl önce, Hatay’a çıkmıştım hocamı. Hayret elmişti, burası dururken şehir neden böyle aşağılara geliyor diye. “Çok yanlış yapıyorlar” dedi. Şehir yerleşimi olarak esas burası, şu sirt, bugünkü Hatay Caddesi, en ideal yer dendi. Eldem’den çok etkilendim. Ben projelerimi hep onda çiz- dim. Onun bilhassa eski milli mimariye olan zaatları bize de kısmen yansımıştı. Eski binalarımda, büyük saçaklı binalar yapmaya çok heves ettim.

H.G.- Unutmadığınız, mesleki anılarınızdan birkaçını anlatır mısınız?

F.N.- Çok enteresan bir anı. Şimdi Vakko olan bina, o binayı Ceylan Apartmanı o- larak yapmıştım. 6 dairesi bir apartmandı. Mal sahipleri Vakko ile anlaşma yapmışlar. Binayı karkas şekline getirip, yılmadan, şimdiki Vakko binasını yaptılar. Garibime- giden bir anım daha. Yine çok senelerce önce yaptığım bir lütfün işletmesi ve deposu vardı. Eski binalarıma tunc harflerle ismimi yazardım. O kalırdı, onlardan hoşlanırdım. 50’den sonra yaptığım binalara onu koymadım. Çünkü, zamana modası geçen binalarda isminizin gözükmesi aleyhte olabiliyordu. Binalarda devir devir, moda gibi, insana sempatik ya da antipatik gelebiliyorlar. O lütfün deposunda da ismim vardı.



Ceylan Apartmanı

Pasaport vapur iskelesinden çıkanlar o ismi okur ve geçerlerdi. Birgün bir mimar orasını Çiçek Pasajı şekline getirmeye karar vermiş, yahut bir idare, kim yaptı bilmiyorum, hala da tanımiyorum. Nezaketten hiç olmazsa, bunu yapan kişi, ağabey bunu burada uygun görmedim, izin verir misin, çıkarayım, dese, "çıkart at" derdim. Herşeyi değiştiriyor, ismimi söküp atıyor. Benim, hiç haberim yok. Fakat, Karşıyaka'dan gidip gelenler, senelerce o ismi orada görenler, onu bir nostalji olarak kabul edenler, telefon açıp, "Fahri, niçin oradan ismini kaldırdın?" diye sordular. Ben kaldırmadım, benim haberim yok diyorum ama içimde bir burkuluyor... Şimdi bakın, meslektaşlar birbirlerine karşı bu kadar saygısız olurlarsa, artık o meslekte fazla şeyler beklemek için, insanın umutlu olması zor olur. İnsanın evvela kendi mesleğine saygısı olması lazım. Kendi mesleğine saygı da kendinden önceki nesile gösterilen saygıyla ölçülür. Nostalji denilen şey budur bence. Daha önceki yaşamların devamı.

H.G. - Şu anda Türkiye'deki mimarlığın dünya üzerindeki konumu konusunda neler düşünüyorsunuz?

F.N. - Benim gördüğüm kadarıyla Türkiye'deki mimarlar Avrupa'daki ve Amerika'daki mimarlardan daha eksik değiller. Düşünce üretme bakımından, proje üretme bakımından, yenilikler lanse etmek bakımından, diğer meslektaşlarından daha geri değil, hatta biraz daha ileriler. Ama Türkiye'nin sıkıntısı, uygulama sıkıntısı. Mimarın altında mimarı tamamlayan bir kadro, bir sistem yok. Bir de, maalesef, mimari eserler hak ettikleri şekilde değerlendirilmiyorlar; yani, projeciler rahat yaşayamıyorlar. Mesela, benim yaşamımın ilk 17 senesi projecilikle geçmiştir. Bizim nesil, statik hesapları da kendimiz yapardık. Hem proje, hem statik. Öyle olduğu halde, bu 17 sene hemen boğaz tokluğuna geçen bir 17 sene olmuştur. 17 sene sonra, yanımda çalışanların teşvikiyle taahhüt işine adım attık. O da Capadonna diye bir müteahhid bizim kontrollüğümüzü kabul etmemesine sinirlendik, biz yaparız dedik ve oradan bulaştık müteahhitliğe. Mustafa Bey'in köşesindeki, Nato'nun karşısındaki apartman, benim

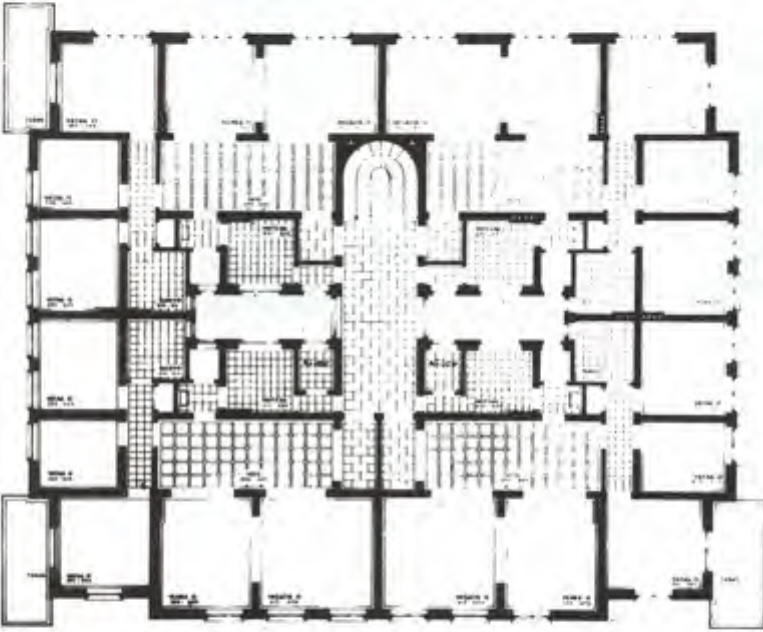
ilk taahhüt binamdır (1960'lı yıllar). Capadonna, o bina da benim kontrol mimarlığımı kabul etmeyince, onuruma dokundu. Ücretini vereyim, kontrol etmesin diye haber gönderince, sinirlendim. Dedim ki, "Biz yaparız bunu". Mal sahibi kabul etti ve ilk taahhüt işim oldu. Çok enterasan rakamlar vardır, bizim meslek yaşamımızda. O binanın dairelerini (175m²) 140 bin liraya sattık. Mal sahibi de bizden %25 almıştı. Şimdi işitiyorum Alsancak'ta arsa sahibine %75 veriyorlarmış. %75 verecek bir mimar nasıl işin içinden çıkar bilemiyorum. %25'i satacaksınız. %25 le bütün binayı yapıp, kar edeceksiniz. Benim hesaplarımı, aklım buna ermiyor.

H.G. - Yaşamınızda Mimarlık tamamen bitti mi?

F.N. - Şu anda mimarlıkla ilgili hiçbir işim yok. Bazı kimseler danışıyorlar. Fahri olarak, onlara kalan aklım varsa onu veriyorum. Genellikle problemlili konularda geliyorlar, onları çözmekten de zevk duyuyorum. Hele gelen meslektaşım olursa, iki kat keyilleniyorum. Yaşamım, daha çok konferanslarla geçiyor, sosyal konularla ilgileniyorum. Bu ilgi, 1945 yılında, "Mimarlar Birliği" yönetim kurulu üyeliği ve sekreterliği ile başladı. Türk Mimar ve Mühendis Odaları kuruluşlarında çalıştım ve aktif görevler aldım. 1958 yılında İzmir Yelken Kulübü kurucuları arasındaydım. Yelken sporunun İzmir'de sevilmesi ve yaygınlaşması için çok çalıştım. 1963 yılında Sayın Celal Bayar'ın teşvik ve yardımlarıyla "Ege Yat Kulübü"nü kurdum. Uzun yıllar komodorluğunu ve başkanlığını yaptım. Bu kulüp, yelken sporu ve yatçılar için çok olumlu çalışmalar yapmıştır. 1970 yılında, Türkiye Yelken Federasyonu üyeliğine seçildim. Uluslararası Akdeniz Oyunları'nda yelken dalında yöneticilik ve hakemlik yaptım. Şu anda isimlerini hatırlayamadığım pek çok dernek, kulüp ve kuruluşun kurucu üyeleri arasında bulundum. En önemileri arasında "İzmir Trafikine Yardım ve Eğitim Derneği"nin kurulmasını söyleyebilirim. Halen de Yardım Sevenler'in fahri müşavirliğini yapıyorum. Onlara bir huzurevi projesi çizdim. Karabağlar'daki Kemal Tarım Huzurevi. Projenin sosyal ağırlıklı yönünü-gazino, restoran - halen inşa



Yayla 7 - 1110



Yayla Apartmanı Normal Kat Planı

etmediler. Halbuki, orası en önce yapılacaktı ki bir ruh gelsin, bir canlılık gelsin. Yatak odaları var, hepsi var ama, doğru dürüst bir yemekhanesi yok, sosyal aktivite yapacakları bir salonları yok. Proje de, bahçenin ortasında papatya gibi bir salon vardı. Her kongre de karar alın, şu sosyal tesisinizi yapın diye, belirtiyorum. Fakat sosyal tesis de yatak olmayacağı için, bazı kimseler yatak olmayan yere yatırım yapmak gelir getirmez diye ters bir düşünceye saplanmışlar. Halbuki, o sosyal tesis, tümünün değerini çok yükseltecek. O bina da her katın, her bölümün bir hobi odası vardı. Bunlar hobi odası olarak kullanılmıyor. Bu bizim çevre anlayışımızdan geliyor. İkelilikten geliyor. Çadır yaşamının devamı gibi şehirlere girmişiz. Kapının dışını sokak kabul ediyoruz. Birçok atasözü olmuş laflarımız var "işe yaramayan malzemeyi at sokağa" derler. Sanki sokak çöplük. Herkes evinin içini pırl pırl temizler, kapısının önünü temizlemez. Sokaktır çünkü orası. Çok yanlış. Mimarlar, toplumun aynasıdır.

Bu çok doğru söylenmiş bir laf. Toplum ne yönde, ne yapıda ise mimari eserde o yönde, o yapıdadır.

H.G.- Ege Mimarlık Dergisini nasıl buluyorsunuz? Dergiyle ilgili önerileriniz var mı?

F.N.- Gelişen bir dergi. İlk çıktığı günle son sayısı arasında çok büyük bir aşama yaptı. Öteki Mimarlık dergisi de böyle. İki dergide çıktıkları günden sonra devamlı ilerlediler. Ege Mimarlık'ı daha sıcak buluyorum. Daha bizden... Dergi, öğrenciler için de çok yararlı. Hiç bir zaman, böyle bir halk dergisi, yaygın, her sınıla hitap eden bir dergi konumuna girmemesi de uygun. Girmesini de istemem. Arada biraz da, sosyal bir konuya değinse, meselâ ülkenin bugünkü pespaye haline. Biraz da aktüalite olsa, aktüalite eksik kalıyor. Mimarlık Dergisi bir takım yenilikleri aktarıyor. Bizim Ege Mimarlık'ta öyle bir bölüm yok. Mimarlık dergisini elime aldığımda evvela yeni buluşlar kısmını inceliyorum. Küçük şeyler ama, haberim olmayan konuları oradan öğreniyorum. Bir de sosyal içerikli bir sayfa olsa, renk kalır. Kendi okuyucusunu da bilgilendirir. Mimarlık mesleğinin yelpazesi çok geniş. Bütün sanatları, bütün bilgileri, bütün bilimleri kapsar mimarlık. Yani, mimarın çok geniş bir yelpazesi vardır. Onun için biraz sosyal konulara da dokunsalar iyi olur.

H.G.- Aktarmak istediğiniz başka birşey var mı Elendim, ya da genç meslektaşlarınıza iletmek istediğiniz birşey...

F.N.- Gençlerin, çalışmadan kazanmaya heves etmemelerini... Biz çok fedakar çalıştık, çok velüt çalıştık. Ben proje çizerken, ücreti sonradan konuşurdum. Önceden konuşmazdım, iş kaçmasın diye. Adamın arsası güzel bir yerde ise, mutlaka projesini çizerdim. Ne verirse alırdım, yani, sonucuna katlanarak projesini çizerdim. Şimdiki gençlere bakıyorum, biraz daha maddi davranıyorlar. Maddeye bu kadar önem vermesinler. Kendilerini tanıtmak, kendilerini ortaya çıkarmak, adlarını, değerlerini ortaya çıkarmak için fedakarlık yapsınlar. Bu toplum, düzeyi olan şeylere, mutlaka er veya geç layık olduğu değeri veriyor. Ama, başlangıçta biraz fedakarlık etmek mimarlara düşse gerek. Başka türlü kendilerini tanıtamazlar. Çok enteresan bir anım var. Lise son sınıflarına meslek tanıtıcı konuşma yapmamı istemişlerdi. Atatürk Lisesi'nin salonuna birçok lise son sınıf talebesi toplanmıştı. Konuşmamı daha çok sanat ağırlıklı yaptım. Mesleğin sanat yönlerini ön plana çıkarmaya çalıştım. Estetik, proporsiyon konusunda bilgiler verdim. Sonunda çocuklara "merak ettiğiniz konuları sorun, cevaplayayım" dedim. Bütün sorular maddi sorular oldu. "Bir projeyi kaçta çizersiniz?", "Bir ayda kaç proje çizersiniz?", "Bir proje ne kadar zamanda çizilir?" Hep, eve gidip çarpımlar yapıp ne kadar kazandığımı bulmak amaçlı sorular sordular. Hiç kimse işin sanat yönüyle, estetik yönüyle ilgilenmedi. O konuşmamdan sonra, bu toplumdaki sanatkar çıkması çok zor. Çok acı bir gerçek, ama kendi kendime bu düşünceyi edindim. Gençlerin sorduğu bütün sorular maddi sorulardı. Yaşamda da karşılaştığınız müşterilerin çoğu, bir oda daha fazla yapmanın, bir kat daha fazla çıkmanın yollarını sorarlardı mimara. "8 kat acaba 9 olmaz mı?, 7 kat yok acaba şöyle yaparsak 8 olur mu?". Mütemadiyen mimarı, rantı yüksek yapı yapmaya zorlarlar. Hiç kimse mimarı, estetik bir yapı yapmaya zorlamaz.

H.G.- Peki, sizin müşterilerinizle ilişkileriniz nasıldı?

F.N.- Tabii, işlerinde birçok kimse, ben bir isim olduktan sonraki döneme rastlayan müşterilerim, söylediklerime değer verir ve benim etkim altında kalırdı. Ben, onları etkileyebildiğim kadar, sanatsal yönlere para harcaırdım. Bu yüzden bazı binalara vitraylar, bazı binalara seramikler uygulayabildim. Mesela Nuri İyem'e seramik işmarladım, yaptırdım. O seramiği koyduğum zaman birçok kimse, içinde oturanlar dahi eleştirirdiler. Nedir, bu böyle demir pası gibi birşey, duvara koydu bu adam diye. Halbuki, mal sahibi dünyanın parasını harcadı ona. Herkes bu tip bir zenginlik olduğunda eleştiriyor. Ne kötü, ne yanlış bir şey... Onun için toplum ne istiyorsa, o meydana geliyor. Arada kurtarabildiğin birkaç eser, işte hayatında eser diyebileceğin birkaç tane şey kalıyor.

H.G.- Torununuz yeni meslektaşınız oldu. Onunla meslek sohbetiniz nasıl gidiyor?

F.N.- Torun, bana nazaran daha maddi. Diyor ki: "Dede, sen akıntıya kürek çekmişsin. Bu kadar proje yapmışsın." Doğrudur. Ben 50 sene mimarlık-müteahhlik yaptım. Babamdan kalan 3-5 mülkün geliri ile geçiniyoruz. Mimarlığı bıraktığım anda, iki mülkten başka birşey yoktu elimde. Bugün geçimimi babamdan ve anamdan kalan mülklerle sağlıyorum. Mimar olarak, bu kadar velüt, bu kadar çok çalışmama rağmen, herhangi bir birikimim olmadı. Yegane servetim, dost çevrem. Nereye gitsem, mullaka hatırımı soran birileri oluyor. Bu da bana çok mutluluk veriyor.

H.G.- Çok teşekkür ediyorum.

F.N.- Ben de teşekkür ederim.